

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.
hová a kéziratok küldendők.

✻ Megjelen évenként 12 füzet. ✻
Kéziratokat vissza nem küldünk.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
Hirdetéseket felvesz Singer Gyula hirdetési irodája,
IV., Irányi-utca 7. sz. a. (Kalap-utca sarkán.)

« ECCE HOMO. »

√z. A főváros ezredéves látványosságainak reklámos sarozatában nevezetes szerepet játszott a MUNKÁCSY MIHÁLY «E c c e H o m o»-ja. A művész nevének nimbusza bír azon vonzóerővel, hogy diszkrétebb alakban alkalmazott hirdetésekkel is kellő érvényesülést szerzett volna a műnek — s a mi fő — az illető vállalkozók anyagi érdekeinek, kiknek közvetítése révén jutott a magyar nemzet azon szerencséhez, hogy nagyhirű fiának művében gyönyörködhetni alkalma volt.

Most, miután e külön célra rögtönzött kiállítási pavillon kapui is bezáródtak s az «E c c e H o m o»-t elvitték további vándorútjára, az igazság okáért bevallhatjuk, hogy nem esik oly nehezünkre a tőle való megválás, mint a minő várakozásteljes örömmel fogadtuk érkezését. Mi egy nagyszabású műkiállításra számítottunk, mely a kereszténység közfelfogásának egy nevezetes mozzanatát, a zseni eredeti formájában a virtuózítás megragadó közvetlenségével állítja szemünk elé; azonban e helyett láttunk egy szokatlan nagyméretű, de közepes értékű illusztrációt. E vallástörténeti esemény oly általánosan ismeretes, hogy minden keresztény többé-kevésbé határozott alakban bírja lelkében annak közösen alkotott képét. Tehát miután t a r t a l o m b a n nem igen lehetett hozzá adni semmi újat, annál inkább kellett volna fölkarolni kivíteli részét, a jelenet szellemes csoportosítása és a részletek mesteri előadása által. Hisz egy csendélet is bírhat nevezetes műértékkel, ha művésziesen van festve; ellenben tetemesen csökkentik a legszebben kigondolt kompozíció hatását a technikai fogyatkozások. Szakíthat egy művész az elvi tradíciókkal, nevezheti irányát

realizmusnak, vagy naturalizmusnak, csak ne jöjjön ellentétbe a közönség természetes érzésével s a valósággal, sőt mentől inkább sikerül elhítenie, hogy a mit előadott, az a maga kézzelfogható valóság: annál nagyobb hatásra számíthat.

A r e n a i s z a n c e, az emberiség alkotó szellemének revelációja, kivált a festészet terén; abban érte el legnagyobb diadalát, hogy fölfedezte a természetességet és az igazságot, midőn eddigelé fölülmulthatlan műalkotásaiban az Isten képére és hasonlóságára teremtett embert vette az isteni lények mintájául, annak természetes tökélyéből állapítván meg a szépet. Így jöttek létre azon ideális alakok, melyek természetfölötti voltak mellett, a realizmus meggyőző erejével és közvetlenségével hatnak. A naturalizmus elejté az abszolút szép tendenciáját s azon kényelmesebb ösvényre tért, melyen nem ferasztja magát a szép elemeinek keresésével és organikus összeállításával, hanem elfogadja a dolgokat, a mint épen esetlegesen jelentkeznek, úgy milyenségükre, mint helyzetükre nézve és ha álláspontjához következetes kíván maradni, nem is válogathat, mert azon esetben bele kellene vonnia bizonyos elvet, melynek alapján adna előnyt egyik tárgynak, vagy mozzanatnak a másik fölött; már pedig a naturalizmus nem akceptál más, — csupán egyetlen elvet: hogy minden úgy van jól, a hogy van, tehát változatlanul, híven kell utánozni a természetet, vagyis a naturalizmus egyetlen törekvése a föltétlen természetűség. Ez annyit jelent, hogy a naturalista festőnek úgy kell működnie, mint egy fénykép-apparátusnak és ha esztetikai szempontból sem szabad önkéntesen változtatnia művének objektumán: annál

kevésbé menthető föl a véletlen, hibás változtatások miatt. Azonban épen ezen utóbbi esetre vonatkozó koncessziók forszírozása révén látszik ki a lóláb a naturalizmus köpenye alól; mert midőn a naturalizmus a tradíciókra támaszkodó művészi arisztokrácia tekintélyének hadat üzenve, túllépte az egészséges realizmus határait, tulajdonképen egy olyan anarchikus állapotra törekedett, melyben megfoszthatja az ellenőrző kritikát minden mérlegétől, hogy annál korlátlanabb önkényvel kerekedjék fölül a művészet eszméjének, a hódoló és műpártoló közönség respektusában.

Ezen áramlat a művészi pálya megkönnyítésével kecsegtető liberalizmusa révén, csakhamar népszerűvé vált s a mellett, hogy tág teret nyitott a festészet stréberségének, számos jobb sorsra érdemes tehetséget sodort el a helyes iránytól, a művészet nem csekély kárára.

A korszakokat alkotó lángszellemek predestináltak arra a fölséges hivatásra, hogy isteni erejüknél fogva szárnyaló könnyűséggel járják be a pálya meredek ösvényeit s az összes meglévő eredmények fölé emelkedve, új eszméket, új formákat teremtenek s egy nevezetes fokkal tetézik az emberi művelődés pompás épületét; hanem a ki csak úgy vak-tában rúgja ki lábait alól a tradíciók biztos talaját, ha nincsenek elég erős szárnyai az emelkedésre, a természet törvényeinél fogva okvetlen esni fog.

A naturalizmus művészete egyedül az érzésre támaszkodik. Nyilvánvaló tény, hogy az érzés lelki életünk főtenyezője, mely annak minden mozzanatát bevezeti, követi és túléli, úgy a külvilághoz való viszonyában, mint benső öntudatában s a gondolat maga sem egyéb, mint annak az ítéletben való megkristályosodása, a mely végtelenül hatalmas; és szélsőségei között mentől több árnyalatot bír az egyén disztíngválni, annál gazdagabb lesz gondolatvilága, de csakis a mennyiben ezen érzések határozott gondolatokká taglalódnak, tudalmába átmennek s helyes kritikai rendben rögzíttetnek.

Hanem «ars longa, vita brevis» — egy emberélet nem elég a környező világ fölismeréséhez. A műveltség, a tudás anyagát minden téren számtalan egyén, egész generációk kutató és konzerváló szorgalma gyűjtötte össze és adja tovább folyton az utódoknak.

A legzséniálisabb embernek tanulnia kell, hogy valamivé lehessen.

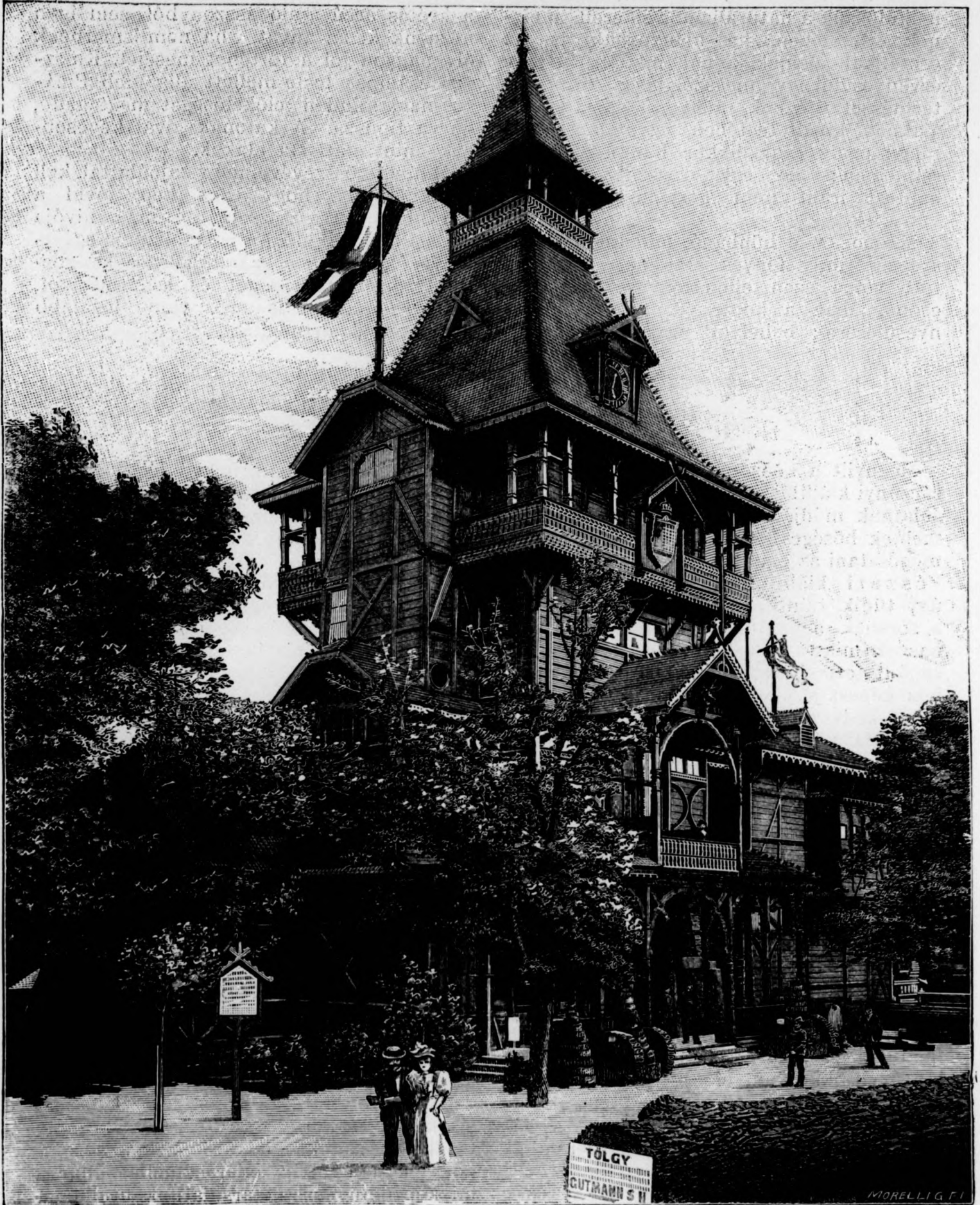
Már pedig az auktoritást nem akceptáló naturalizmus ellenkezik minden tanúlással; miért is tanulna pld. anatómiát, midőn esetről-esetre lát bizonyos formákat, melyeket ép oly esetleges módon utánoz? Tehát fölösleges azok belső konstrukcióját ismerni, mivel még korrigálni találna valamit a modell egyéni sajátosságain. Miért törekednék földéríteni az emberi hús szépségeinek rejtélyét, hogy minő természeti föltételek teszik olyanná s minő technikai eljárás által hozható létre annak hatása a művészetben, midőn a momentán benyomások reprodukálásának ösztönszerű virtuóztatásával is lehet sikereket érni?

Ige., egy bizonyos ideig, míg a szellem ifjú recipiáló ereje tart, hanem idő előtt kimerülve a névtelen tényezőkkel való természetellenes manipulálásban, előáll a reakció; midőn a művész képen kezd szertefoszladni az a tetszetős varázsfátyol, mely nem bensőbb meggyőződésből, hanem pusztán a túlfinomult érzés önkénytelen játékának eredményeként keletkezett s könnyörtelen módon, rendre kibukkannak a legprimitívebb fogyatkozások, a festőművészet, ortografiájának szemsértő hibái.

A naturalizmus egészségtelen irányának szimptomái gyanánt sajnálattal konstatáljuk ezeket a MUNKÁCSY «Ecce homo»-ján. Teljesen eltekintve a tradicionális komponálás korlátozó elveitől, eltekintve az artisztikus szépnék mellőzésétől, a kép még akkor sem mondható sikerültnek, miután egyetlen föltételének, az igazságnak, a természetűségnek sem felel meg.

Rossz a kellemetlen, nyomott architektúrába zárt csoport egytetemes és részleges távlata, mely azt a kép balszélébe szorítja össze. (Ebben kisegíthette volna a művészt egy ügyes építész.)

Majd mindegyik alaknál többé-kevésbé érezhetők az anatómiai hibák torzulásai, kivált a szörnyen elrajzolt végtagokra, mi még kellemetlenebbé teszi a multakból jól ismert, sokszor ismételt, egyértékű gesztusokat. A kezelésben nincs megkülönböztetve az emberi test és a draperia anyaga: mindegyik egyformán piszkosan és keményen hat s az előtér alakjai helyenként valósággal ellapulnak, mely hiba fokozódik a levegősség hiánya miatt. Pedig az ügyesen alkalmazott légrétegek sokat használhatnak, a mennyiben alá-

HORVÁT ERDÉSZETI CSARNOK.

rendelik a háttér staffazs alakjait és kiemelik az előtérüket. Azonban ezeknél is nélkülözzük a naturalizmus sikereit, melynek értelmében, ha hiányoznak is az esztetikai elemek, annál inkább kellene érvényesülni a megszólalásig bravuros természetűségnek, mely a KRISZTUS főalaknak, kivált testében, egyáltalán nincs meg; pedig csak akkor hihetnénk gyötrelmeiben; de egy rosszul modelált bábtest iránt nem gerjedhetünk részvétre.

MAGDOLNA, e bűnbánó, fájdalomdült női szépség, mily fényes alkalmat szolgáltatott volna ezen ellenszenves torzalakok csoportjában a kontraszt hatásos érvényesülésére; e helyett csak a vörös haj-

pamat sejteti velünk az elrajzolt könyökű, heptikás nőalak vonatkozásait; valamint a krétás arcú ájuló asszonyból sem igen néznénk ki az anyát, ha nem ismernénk oly nagyon jól a történet meséjét. KRISZTUS csámpás teste mellett alig jobb PILÁTUS-nak, minden előkelőséget megtagadó, durva típusa. A katonák jóval kevesebbek, mint statisztika alakok.

Mindent összevéve, mély sajnálattal kell kijelentenünk, hogy ezen kép jóval a nagyhírű művész zseniálításának nivója alatt áll és nélkülözi a naturalizmus egyetlen refugiumát: a számtalanszor hangoztatott természetűséget és a fáradságot, nehézséget nem ismerő, vagy legalább nem sejtető virtuóizációt.

KARÁCSONYI KÉPKIÁLLÍTÁS.

Irta: ASZTRA.

Megnyílt a képzőművészeti társulat karácsonyi kiállítása, mely alkalommal a társulatnak módjában állott az új palota termeinek bőséges fölöslegét vendégszeretően megosztani az együtt rendezett iparművészeti kiállítással. Mindennek dacára úgy tűnik, mintha ironizálni méltóztatnék a sorsnak a multakban hangoztatott panaszkok miatt, mivel a mult kiállítások zsufolt termeinek tolongó látogatottságához képest a jelenlegi helyzetnek benyomása kedvezőnek egyáltalán nem nevezhető. Ha a nagy terem falait nem fődnek el millennáris és még régibb ismerőseink megvásárolt példányai, a három kisebb teremre osztott karácsonyi képekből, a szokásos módon elhelyezve, alig telnék meg egy terem; e mellett a nagy helyiségnek oly kevés számú látogatója van, hogy azokra is szintén aggályosan hat az a kongó, nagy üresség, mely őket ottan körülveszi.

Bizony jó lett volna még GERBO-nak, alias KUGLER, is juttatni abból a sok fölösleges helyből, had gyűjtené oda naponta a téli séta után csokoládé mellett melegedő, gyöngédebb nemű elegáns törzsvendégeit elmaradhatlan szvitjökkel; mivel csupán képek kedvéért még nem igen fárasztja magát közönségünk — télvíz idején a város végéig,*) mely vonakodás egyszersmind

mentségét leli abban, hogy a fél évig tartó országos ünnepek mindenféle kiállításai már amúgy is tetemesen kimerítette érdeklődését hasonló szórakozási alkalmak iránt.

Pedig hát a ki a képekben gyönyörűségét leli, ez alkalommal is talál figyelemreméltót e kisebb igényű művek között, bárha a bíráló bizottságnak előre hangoztatott szigora nem annyira a műérték nevezetesebb tulsúlyában, mint inkább e kollektciókban szerepelni szokott gyöngye kísérletek jóleső hiányában nyer kifejezést. Ugyanis ama fölfogás révén, hogy a kipróbált művészek könnyedén odavetett vázlatai mindig tartalmazzak nevezetes műértéket, sőt olykor még jobban elárulják az illető egyéniség jellemző vonásait, mint egy technikailag befejezett mű, a zseniáliskodó készületlenség fogásává vált a pongyolaság affektálásával pályázni hasonló elismerésre; ilyen fiatal szédelgőkre nézve valóságos jótétemény a kritika igazságos szigora. Másrészt azonban a tárgyilagos kritikával össze nem egyeztethető a «fiatal kezdők» iránti szuverén kicsinylés, midőn még ismeretlen, vagy nagyon kevéssé ismert névvel, hanem egyszersmind a hivatottság és komoly törekvés produktumaival lépnek a sorompók elé; mivel ily eljárás mellett már a mi képzőművészeti társulatunk uralkodásának történetében is megesett, hogy a lelkiismeretlenül visszavetett művet évek mulva volt kénytelen saját reputációja ér-

*) Bebizonyult tehát igen rövid időn belül, a mit tavaly mondottunk, hogy hasztalanul kidobatik a sok pénz, a rossz helyen felállított műcsarnok építésére! Jó tanácsunk soha sem kell!

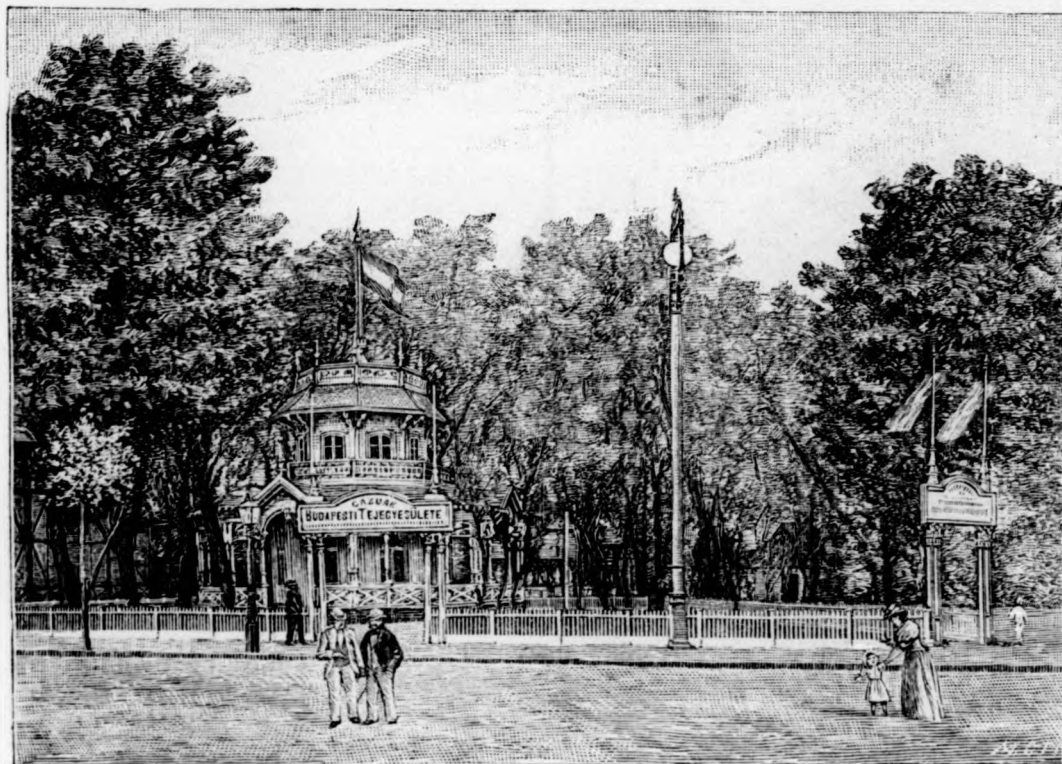
dekében reklamálni, miként ez a Sz. MERSE PÁL «Majális»-ával történt.

Mi örömmel üdvözljük a kiállításon szereplő fiatal és legfiatalabb művészeket, bár nem szívesen nélkülözzük a korban és érdemekben öregebbeket, kik valószínűleg nagyobb igényű alkotások munkájában mellőzik e határozott árakhoz kötött versenyt. Ezért csak kivételesen említünk néhány régibb hangzású nevet, melynek viselői nem igen szorulnak a részletesebb ismertetésre. Ilyen a SPÁNYI BÉLA négy képe, melyek között nehéz a választás. Csatlakozik hozzá a TÖLGYESSY ARTUR «Esthangulat»-a, a művész egyéni, gyöngéd modorában előadva. NEOGRÁDY akvarelljei tömegesen szerepelnek; sok rutintról,

van képviselve. KARVALY MÓR két művében nyilvánul bizonyos elevenség, hanem igen drasztikus kezelésben. VAJDA ZSIGMOND «Mézes hetek» című enyelgő amorettei kedvesen vannak kigondolva, de kevésbé szépen megfestve. KACZIÁNY «Oláh cigány»-a inkább csak oláh, mint cigány.

KOROKNYAY «Két jó barát»-ja vázlatos könnyedségű, de rutinos kis képet nyújt. BADITZ OTTÓ gyöngéden festett tanulmányfeje, mely egy KRISZTUST látszik ábrázolni, azért nem hat rokonszenvesen, mivel olyan, mint egy bajszos nőalak.

Kedvező benyomást tesz a ZEMPLÉNYI «Cseresznyés fiú»-ja. Régieskedő a FÉNYES ADOLF tanulmány feje.

GAZDÁK TEJEGYESÜLETE.

hanem kevesebb lekiismeretességről tanuskodva. Ki nem élvezte volna a TELEPI KÁROLY «Kárpáti részlet»-eit s a BRODSZKY SÁNDOR «Margit-szigeti tanulmány»-ait, melyek számtalan variációjukban is mindig érdekesek maradnak. BRUK MIKSA «Liba csoport»-ját állította ki. NÁDLER RÓBERT hova-tovább több sikert produkál következő haladásában. Gyöngébbek a HÓRY GYULA millstatti akvarelljei; a körmét vágó elrajzolt nőalak pedig határozottan viszatetsző, miután az izléstelen ötletért nem engesztelhet ki a kivitelnek ily tökéletlen példánya.

PESKE GÉZA ez alkalommal gyöngén

MANNHEIMER egy hasonértékű, hangulatainak variálásában sem válik monotonná. Ellenben GYÖRÖK LEÓ érdekes részletei nélkülözik a szinezésben a napszaka szerint váltakozó olykor ellentétes különbségeket, mi kivált a tengernek nagyon is jellemző sajátsága.

A fiatal festők között különösen kiválik E. ILLÉS ALADÁR és MENDLIK OSZKÁR; utóbbi azon helyes úton van, hogy a tenger magyarázóinak hivatott specialistája legyen. Annál kevésbé mondható ez KÁRPÁTY REZSŐ «Qarnero»-járól, melynek hullámai sütővassal látszanak guvelirozva lenni. Figyelemre méltók még a HEGEDÜS

L. tájrészletei. A VASZARY JÁNOS paprikás színei már nem is annyira egyéniek, mint beteges jellegűek.

Sajnálatos, hogy egy jobb sorsra érdemes tehetség ily természetellenes túlzásokba ennyire beleaffektálja magát, hogy végre elveszti egészséges színérzékét. «Ürge öntő»-jében a piros és kék szín oly viszonyban szegődnek egymás mellé,

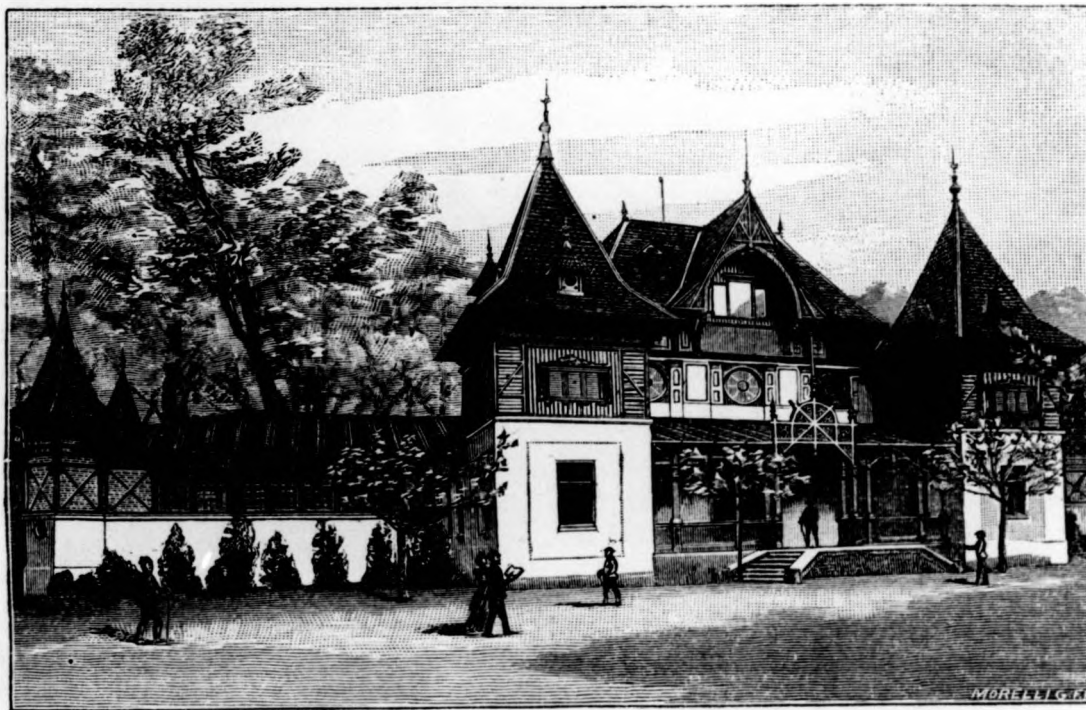
mint valami zászló sávolyai; a muskátlis gyermek teste pedig úgy virít, mint az izzó vas. Arcképet csak FERRARIS és THURY GYULA küldtek be.

A női festők közül BRUK HERMINA szerepel két eleven hatású képpel; SIKORSZKA JULIA egy virág és egy gyümölcs csendéletképpel, melyek közül kivált az utóbbi sikerült; továbbá GERHARD ALAJOSNÉ.

AZ Ó-KERESZTÉNY SZOBRÁSZAT.

Az olasz művészet egy óriási lépéssel haladt előre, midőn a katakombák rejtekét elhagyva, a világi hatalom és pompa

alakját. Némely adatok szerint ALEXANDER SEVERUS, római császár, ÁBRAHÁM és ORPHEUS képmásai mellett KRISZTUS alakját

M. KIR. DOHÁNYJÖVEDÉK CSARNOKA.

támogatásával a nagyszabású egyházi épületek létesítéséhez fogott. Nem csekélyebb horderővel bírt ama lendület, melyet az egyházi hatalom és a zsinatokban megállapított dogmák befolyása révén a szobrászat és képirás terén nyert s melyben nevezetesen KRISZTUS és anyjának alakjai új fölfogás szerint érvényesültek.

A legrégebb KRISZTUS-alakokat a karpokracionusok felekezete ábrázolta, melyek — IRENÄUS szerint — aranyból, ezüsből készültek és PLATO, PYTHAGORAS és ARISTOTELES képmásaival együtt lettek elhelyezve és közösen tiszteltettek. Állítólag PILÁTUS is leábrázoltatá KRISZTUS

tartotta házi kápolnájában. Ez emlékekből semmi sem maradt az utókor számára. A legrégebbi szent atyák semmi tudomással nem bírnak KRISZTUS-képek létezéséről, vagy leírásáról és erre nézve teljesen a zsolttárok hagyományához alkalmazták fölfogásukat, mely a judaizmus értelmében a «faragott képek» csinálásától tiltja a hívőket, mely tilalomhoz az izlam követői ma is szorosan ragaszkodnak.

Az építőművészet karolta föl első sorban a régi művészet hagyományait az új művészet elemeinek összeállítására nézve, midőn a sírok kiépítése által magas jelentményű tevékenységének első mozzana-

tát fejezte ki. E célt tovább fejlesztve, ha az építészetről méltán elmondható, hogy a szellemet magasabb eszmények régióiba ragadta, úgy a szobrászat és képirás hivatása volt az új tan emlékei és reményei által eme hangulátot lehetőleg fokozni és állandósítani.

Tehát a sírokon és a bazilikákban látjuk először a többi művészeteknek, nevezetesen a szobrászat és képirásnak ily irányú tevékenységét.

A tartalmuknál és jelentményüknél fogva legbecsesebb szobrászati műemlékeket legkorábban a sz á r k o f á g o k n á l találjuk. Az oltárok akkor még oly egyszerűek voltak, hogy alig sorozhatók a műemlékek közé. Egyedüli ékességük egy gyakran igen nagy értékű keresztből (a feszület egy későbbi találmány) és a díszes szentségtartóból állott.

Oltárképek még akkor nem léteztek; ellenben az oltárterítők igen korán jöttek használatba s ezek értéke aranyban, ezüstben, ékkövekben és relifekben hovatovább határtalanul fokozódott. A szószékek a hozzája tartozó kandeláberrel együtt, valamint a püspöki székek szobrászati díszítéssel voltak ellátva; ide sorozandók az oszlopfejek és a nagy, gyakran ércből öntött főajtók; még az előudvarok kútain is található ilyenmű díszítések. Egyes szoboralakok ellenben ritkán fordulnak elő és kétes eredetűek. Lehetséges, hogy ilyenek az emlékoszlopokon voltak, melyekről csak dombormű-maradványokkal birunk.

Ide soroztatnak még az é r m e k.

Az e korból származó szobrászati műemlékeket szolgáltató szarkofágok közt első helyen említendő ama két nagy porfir-koporsó, melyek közül az egyik KONSTANTIN anyjának, ILONÁ-nak, másik annak leányának, KONSTANCIÁ-nak hamvait rejté. Mindkettő a vatikánban van jelenleg. Annak idején az ILONÁÉ Róma külterén állott; az elhunytak és KONSTANTIN-nak arcképén kívül gyermekek, harcosok alakjaival, oroslánokkal és virágfüzérékkel volt díszítve, melyeknek kiviteli műértéke a KONSTANTIN diadalívén lévőket fölülmulta.

KONSTANCIA szarkofágja egyszerűbb, azonban a halhatatlanságot ábrázoló és a klasszikus mintáktól kölcsönzött szimbolikus ékítményeinél fogva nem kevésbé érdekes.

A IV-ik század síremlékei között legszébb és leggazdagabb a római prefektus, JUNIUS BASSUS szarkofágja, mely szintén

a vatikánban van. A koporsó előrészt egymás fölötti két sorban tíz relif díszíti, melyek közül az öt felső relifet oszlopok választják el egymástól. Ez oszlopok felső párkányzatát a jelenleg töredékes koporsófödél képezte. A relifek KRISZTUS életéből és az ó-testamenteumból vett és szimbolikus alakokkal kevert jeleneteket ábrázolnak, melyek értelme azonban helyenként kimagyarázhatatlan.

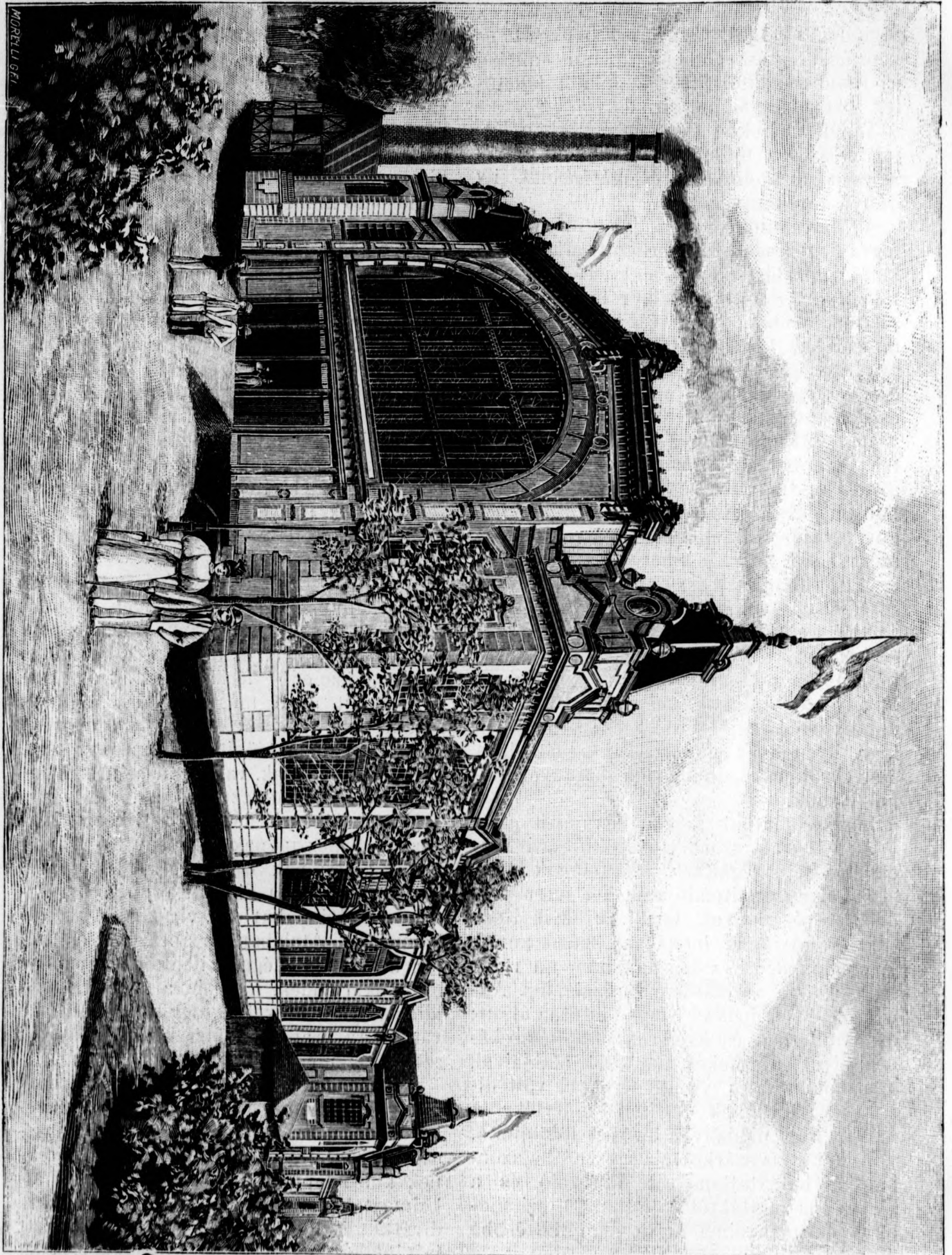
Hasonló műbecscsel bír az V-ik századból való úgy nevezett STILICO szarkofág, mely ez idő szerint a milanói Sz. AMBROSIO szószék alatt, részben befalazottan áll. Tervezete egy római vár mintájának felel meg, ablakokkal, kapukkal és annak egyéb külső kellékeivel; a tetőt a lapos koporsófödél szolgáltatta. Ezenkívül medaljonba foglalt alakok, KRISZTUS alakja különböző időből és az apostolok díszítik eme érdekes antik stílű műemléket.

Sokkal egyszerűbbek, azonban föltűnően tökéletesebb kivitelűek a r a v e n n a i szarkofágok, melyek legrégebb példányai a S. N a z a r i o e Celso templomban vannak elhelyezve

A S. APOLLINARE IN CLOSSE templom mellékhajóinak szarkofágjai igen jól konzerváltak. Egyiken KRISZTUS glóriás alakja egy dombtetőn áll s míg egyik kezével a feléje közeledő férfialaknak írástekerceset nyújt át a másik oldalra oktatta fordul egy másik alakhoz. E csoporttól palmafákkal elkülönítve, balra egy férfi, jobbra egy nőalak, valószínűleg a szarkofág halottjai imádkozva állnak.

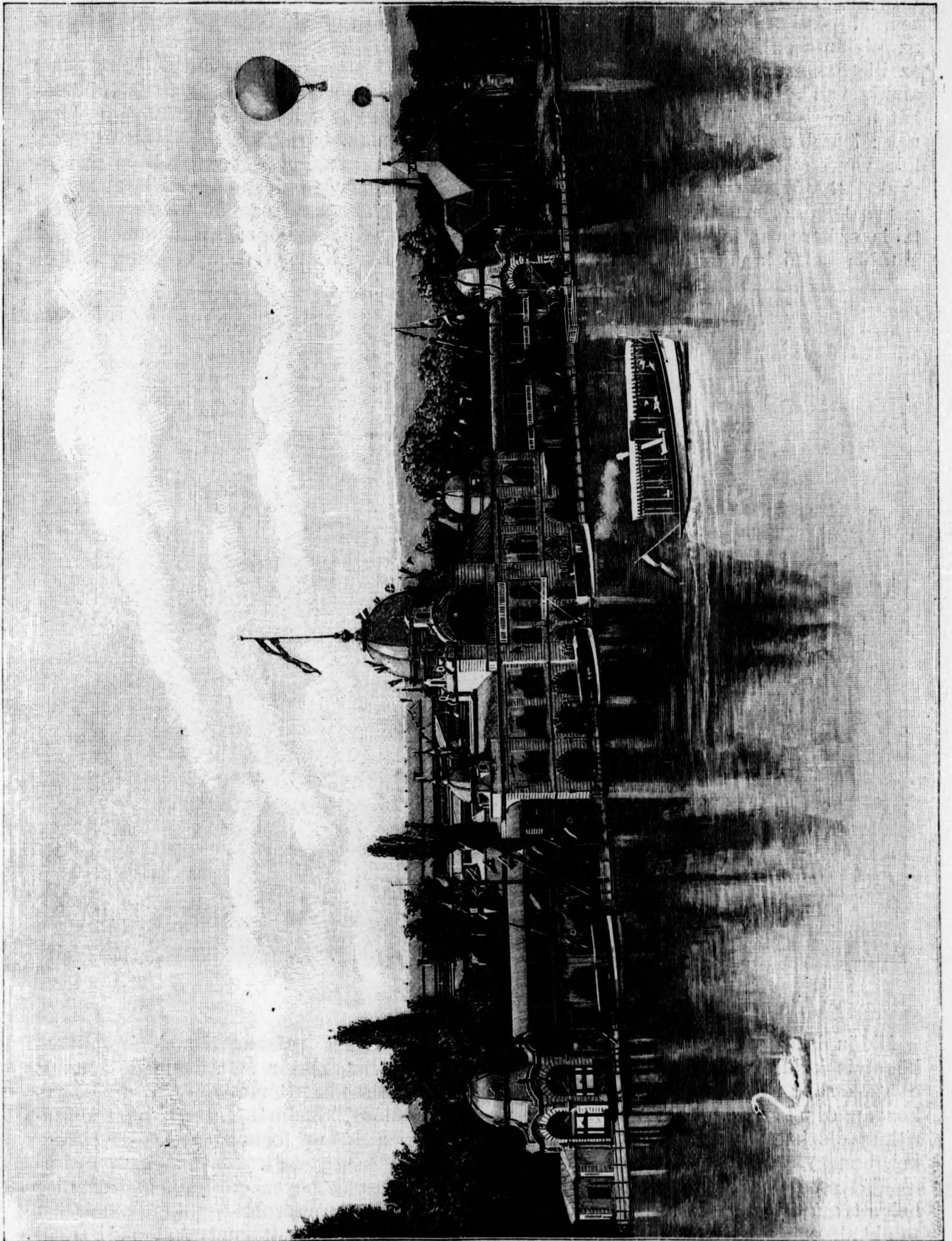
Más emléken férfiak áldozati koszorúkat hoznak KRISZTUS-nak s a megváltó trónon ülve Sz. PÁL-nak írástekerceset nyújt át. Ismét másokon a díszítők csupán keresztet, szőlőindákat és virágfüzéreket alkalmaztak. Átalában az ábrázolás élettelen, az alakok eléggé kifejezők, csupán az arányok rövidek, mely hiba a következő időkből való műveken még szembeötlőbbé válik. Az arabeszekben ellenben a régi széperzék még soká föntartja magát.

Az oltárokat későbbi időben kezdték díszíteni; hanem szokásos volt akkor levelek írására, üzenetek följegyzésére viasszal bevont írotáblákat használni, melyeknek külső lapjára relifszerű díszítést alkalmaztak s e szokás általános társadalmi divattá válván, diptikon-nak nevezett írotáblákat luksuscikké, kivitelüket pedig a művészi tevékenység nevezetes föladatává tette és értéküket hovatovább fokozta. Konzulok és prétorok hivatali méltóságuk

GÉPCSARNOK.

FOLYAM- ÉS TENGERHAJÓZÁSI PAVILLON.

beiktatása napján a császári főnhatóság-
nak, barátainak és ismerőseiknek emlék-
tárgy gyanánt ily díszes írotáblákat küld-
tek. Művészi szempontból legbecsesebbek
az elefántcsontból faragottak. Többnyire
az illető konzul vagy prétor díszruhás ülő
alakja van rajta leábrázolva. Két oldalon
két liktor s mögöttük más szolgák álla-
nak; lejjebb az ünnepélyes játékok, viada-
lok, vagy az ajándékozóra vonatkozó tár-
gyak láthatók. A konzul bőkezűsége pénz-
es zsákok hordozó fiúk által jeleztetik. A
tábla szélére van jegyezve a donator neve,
a tábla belső lapjára életrajzi adatai.

Eme diptichon-ok az oltárra he-
lyeztetek és tartalmuk bizonyos napokon
ima kíséretében, sőt mise közben is föl-
olvastatott, mely eljárás szertartásossá
vált.

Jelzett korszakban tehát rendeltetésileg
a diptichon két fő faja különbözte-
endő meg, t. i. a főnhatóságiak és a
templomiak, bárha kivételkép más neve-
zetes alkalmakból is készültek és marad-
tak az utókorra ilyen műemlékek.

Utóbbiakhoz sorozandó az úgynevezett
«Diptichon Barbarinum» Rómá-
ban a Barbarini könyvtárban, melyet

FRANCIA VENDÉGLŐ.

Midőn később a tartományokba püspö-
köket is küldtek ki, ők is ragaszkodtak
e szokáshoz, a templomoknak ajándé-
kozván diptichon-okat; azonban csak
ritkán diszítették azokat saját arcképük-
kel, hanem e helyett KRISZTUS és MÁRIA
alakját alkalmazták, mögöttük a liktorok
helyett angyalokkal, PÉTER és PÁL apos-
toloikkal, vagy más szentekkel. Belül a
hitközség papi előjáróinak, kegyurainak
és pártfogóinak, vagy hitujoncainak név-
sora állt.

KONSTANTINUS császár tiszteletére NEPO-
TIANUS ellencsászár és a támadó törzsek
legyőzete és Rómába való diadalmos
bevonulása alkalmából, (357-ben) a sze-
nátus a benne foglalt dícsirattal (panc-
gyricus) készíttetett. Ez annyiban tri-
ptichon-nak nevezhető, mivel eredetileg
egy középső nagyobb és két oldalt két
kisebb lapból állott, melyeket még fölül
és alul képszék és falszék gyanánt egy-
egy keskenyebb lap foglalt be.

A középső lapon KONSTANTINUS lovas

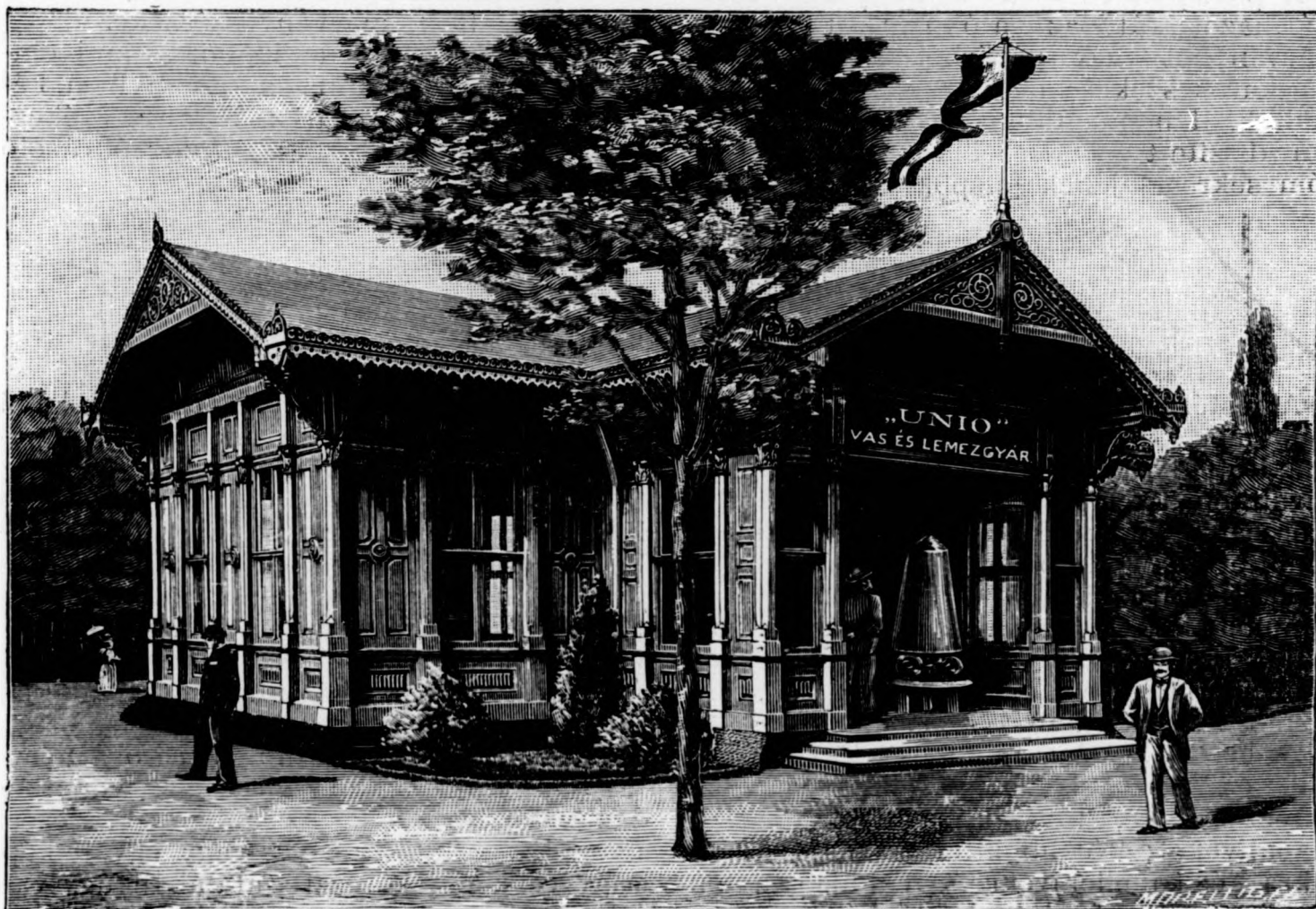
alakja látható hadi ornátusban, a mint épen lándzsáját legyőzött ellenfele felé lesújtja, míg a túloldalon a győzelem istenasszonya siet a hőst megkoszorozni. Az ágaskodó paripa lábai alatt egy női alak ül, ölében gyümölcsökkel, kezét a császár lábainak támaszúl nyújtván, talán a fölszabadított Gallia, vagy a meghódoló Itália jelképeként. A többi táblák képei más győzelmi tényekre vonatkoznak.

Egy nem kevésbé nevezetes és kétség-telenül szebb kivitelű diptichon a IV-ik századból a monzai székesegyházban megőrzött példány, melylyel annak idején

A megőrzött diptichonok közt túlnyomó a konzuli-ak száma; a legrégebb azonban a berlini múzeumban lévő templomi diptichon a VI-ik századból. Hasonló a Velence mellett lévő muranoi Sz. Mihály-kolostor diptichonja, mely kivitelében már a legnagyobb mérvű művészi hanyatlásról tanuskodik.

Később eme diptichonok evangéliumok és más templomi könyvek bekötési födelélül használtattak föl, sőt még a nem templomiak ábrái is ily célra alakítottak át.

Az oltárok eredeti egyszerűségét ké-

UNIO VAS- ÉS LEMEZGYÁR CSARNOKA.

I. GREGORIUS THEOLDOLINDA, longobard királynőt ajándékozta meg. Ezt az ajándékot egy hasonló második, sőt harmadik is követé. Utóbbi eredetileg egy konzul diptichon volt, melynek a korábbi időből származó domborművén a főalakok fejei, DÁVID király és az adományozó GREGORIUS fejévé alakítottak, mely durva transfiguráció élesen különbözteti meg az előző művészi tevékenységnek az antik hagyományok közvetlenebb befolyásából származó nagyobb tökélyét.

sőbb pazar pompa váltotta föl. III. SERGIUS a Lateránban ezüsttel burkolt faoltárt állítottatott föl. A milánói Sz. Ambrogio-templom főoltárán lévő emály-művű, ékkövekkel kirakott, aranyozott ezüst domborművek pazar pompáját ama időben semmi más mű fölülnem multa, sőt meg sem közelítette. 835-ben ANGILBERTUS apát létesíté és kivitelével MOLONIUS mestert bizta meg.

Mióta szokássá vált a szentek csontjait és egyéb földi maradványait kegyele-

tesen megőrizni, eme eljárás természetes következménye lett az ereklyetartóknak képekkel való díszítése, az ereklyetartó maga pedig az illető templom stílje szerint lett szerkesztve.

A legrégebbi ilyen ereklyetartó a písai székesegyházban látható.

A szenteltviztartók már a legkorábbi időben használatosak voltak; erre enged következtetni a berlini múzeumban lévő, elefántcsontból való példány, KRISZTUS, az apostolokat és ÁBRAHÁM áldozatát ábrázoló relifjének antik stílusú kivitele.

A püspöki székek, melyekből több származott át az utókorra, többnyire márványból vagy porfirból készült támlás, karos székek; némelyek fából is készültek. Ilyenmű, talán egyetlen figurálisan díszített olasz példány a ravennai dóm sekrestyéjének püspöki széke 540-ik

évből. Kívül, belül elefántcsonttal van kirakva és az ó- és új-testamentum alakjait ábrázoló relifekkel díszítve.

A szószékek (ambonák) 8—10—12 lábnyi magasságú olvasó-álványok, melyekhez egy vagy két oldalról lépcsőfokok vezetnek egyenes vonalú szerkesztéssel; anyaguk többnyire márvány, szines kövekkel, vagy üveggel mozaikozva, lapjainkon és ormaikon növényi ékítményű párkányzatokkal és szerkesztési tagozással. Egyike a legszebbeknek a római S. Lorenzo-templomban lévő szószék.

Figyelemre méltó a ravennai dómnak az V-ik századból való, szimbolikus állatokkal díszített, márvány szószéke.

Szobrokból eme időből semmi emlék nem maradt ránk, a mennyiben kétes hitelű a római S. Péter székesegyházban őrzött SZENT PÉTERT ábrázoló érc-szobor.

AZ Ó-KERESZTÉNY FESTÉSZET.

A festészet a szobrászatnál is fokozottabb mértékben vált a dogmákban megállapított vallási nézetek kifejezőjévé. Kiváltkép a festészet lépett az építészettel szorosabb kapcsolatba s az abban megpendített hangulatot fölfokozva, állandósította. Legkitünőbb tevékenységét tehát a templomokban és kivált a mozaikban a falakon és boltozatokon találjuk, továbbá, mint miniatúr-festést, a szertartásra szánt szent könyvekben.

A bazilikákban mindenekelőtt a kórust és az absist, a győzelmes egyház helyét ékesíté, továbbá a tribünöket és diadalíveket; később kiterjeszkedett a falakra és mellékívekre. A külső falon nagyon ritkán fordulnak elő képek.

Az épület jelentménye önkénytelenül rávezetett a műdízitmény tárgyának tartalmára. Ha az illető szent sírja a paradicsom kapuja volt, úgy a művészetnek a sír eme környezetét kellett paradicsommá változtatni, vagy legalább is e helyről az ígért üdvösség birodalmába bepillantást engedni.

Az oltár fölötti vagy mögötti boltozat bizonyos tekintetben a mennyet ábrázolja, hol KRISZTUS, mint annak ura és királya, áldástosztó istenség gyanánt trónol, angyalok apostolok és szentektől környezetten, kik az üdvözültek birodalmát vele

megosztják, mely helyzetnek közelebbi meghatározása céljából még a négy paradicsomi forrás is látható.

Az ó szövegség istene eltűnik; csak keze látható még a KRISZTUS feje fölötti felhőkben rája utalva, ki helyébe lépett.

Számos kép az apokalipsisből merítette tárgyát; a templom alapítóra, vagy jötvőire célzó vonatkozások ritkán hiányoznak; sőt még a régi mithologia alakjai sem tűnnek el végkép.

Az ábrázolt tárgyak fölfogása oly mérvben szimbolikus, hogy egyházi vonatkozásuk a legnyomatékosabban kifejezést nyer. E szerint KRISZTUS vagy egy jelkép, vagy csak egy kereszt általában úgy van jelezve, hogy nem mint oktató, emberbarát, mártír stb., hanem csakis az egyedüli üdvözítőnek ismertessék el, ki előtt a földön és a mennyben minden térd meghajlik és a ki az új hitnek istene.

Őt szolgáló és imádó helyzetekben környezik az angyalok, apostolok és szentek, tulajdonképeni határozott cselekvés nélkül, csupán a helyzetet és viszonyt jelezve.

Ily módon ünnepélyes komolyság válik az ábrázolás alapföltételévé; szimmetria a szerkezeté; a mozdulatok az egyhangúsáig egyszerűsítettnek, a kifejezés méltóságteljes volta a merevségig fokozódik,

a tiszteletteljes ruházat szigorúan meg van tartva.

Jelentős mozdulatok, mint az áldás, az evangélium tartása, a trónolás, valamint a fej fölötti dískorona (aureola), az antik művészet szokása szerint készült.

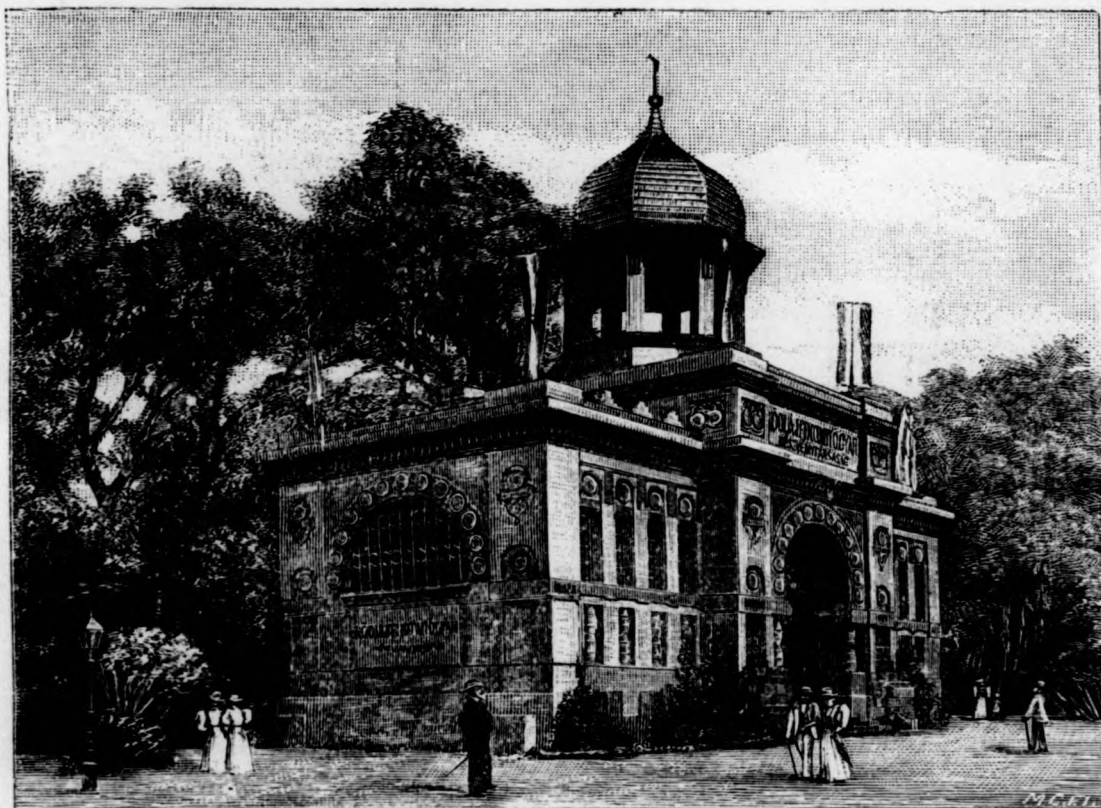
Tehát ennek okáért az alakok jellemzése igen általános vonásokkal rendelkezik s legkevésbé bírhat vonatkozással a köznap életre; ünnepélyessége a nagyszerűségre vezetett, bárminly tökéletlen alakban is történt legyen az és bármennyire törekedett abban, hogy a kolosszális ellentéte gyanánt a szellemi rész fölényét érvényesítse.

E tekintetben a legfontosabb s legnehezebb föladat volt KRISZTUS-ideál meg-

multával gyöngül, a formaérzék mindig hanyatlik; ellenben a kivitelre nézve a hagyományos technika még soká föntartja magát.

Mikép KONSTANTIN által a birodalom világi székvárosa keletre helyeztetett át, úgy a művészi tevékenység is Konstantinápolyba költözött át Rómából, melynek viszonyai e tekintetben igen kedvezőtlenekké váltak. A mi műemlék eme és még a későbbi időkből is ottan találtatott, byzanci mesterek műve volt, vagy azok közvetlen befolyására vezethetők vissza.

A legrégebb mozaik-festmények eme korszakból, a hagyomány szerint a nolai szent Felix-templom Absisában és ugyanezen szentnek fundi-i templo-

FIUMEI KŐLAJFINOMÍTÓ TÁRSASÁG CSARNOKA.

alkotása. KRISZTUS alakja számára nem létezett antik minta. Alakjának és vonásainak létrehozása az ókeresztény művészet első, önálló vívmánya volt. Második volt a sz. szűz képe, melyet az apostolok és többi szentek alakjának fokozatos átalakulása követett, kik eredetileg a régi világ költőinek, bölcsészeinek, szónokainak és szenátorainak alakjával szerepeltek.

A stílus, a forma és a szín — bár változott minőségben — azonban a VI-ik századig még mindig az antik falképek és mozaikoktól van kölcsönözve; a rajz idők

mában 420 körül készültek, azonban szétromboltattak.

A római sz. Konstanzában a boltzatokon gyermek és nőalakok láthatók szőlő-indák között; egy ajtó fölött KRISZTUS a világgömbbel.

Legjelentékenyebbek a római S. Maria maggiore középhajójának mozaikjai 432—440-ik évből. A trón melletti Madonna későbbi javítás eredménye.

Rómában nevezetesek még a S. Prudentiana-, a S. Sabina-, a S. Paolo-, S. S. Cosma e Damiano-templomok mozaikjai. Utóbbiak III. FELIX pápa ren-

deletéből 526–530-ban a templommal együtt készültek s a menyire a nem restaurált helyeken láthatók, a művészet fokozatos hanyatlását tüntetik föl.

Ravenna legrégebbi festményei a Neobaptistériumban lévő KRISZTUS kereszttségét ábrázoló mozaikok az V-ik század közepéből.

Ugyan e korból származnak a S. Nazarió e Celso-, a Galla Placidia-sírkápolnájában lévők, melyek egyikén KRISZTUS-t mint keresztthordozót, másikon mint jó pásztort tüntetik föl.

Legnagyobb szabásúak a ravennai S. Vitale mozaikképek, melyek 547 körül

Az előbbenihez igen hasonló modorban készültek a THEODORICH által építtetett S. Apollinare in Cittá-bazilikának mozaikjai.

Tökéletlenebbek az ugyancsak MAXIMIANUS alatt készültek a S. Apollinare in Classe falain.

Figyelemreméltók még a római S. Lorenzo-, (a város előtt) templom diadalívének, valamint a S. Agnese (625–638) absisának képei.

A Milánó melletti S. Lorenzo mellékkápolnájának, KRISZTUS-t az apostolokkal és Izsák föláldoztatását ábrázoló mozaikjai, a VII-ik század elejéről származnak.

DEBRECENI CSÁRDA.

JUSZTINIAN császár és MAXIMIAN püspök alatt készültek s az egész templom belső falát burkolják s a templom-szentelés három fő mozzanatára vonatkoznak, t. i. bepillantás a mennyekbe; a templomnak mint oda vezető ösvénynek jelentménye; és az illető templom alapíttatása. A S. Vitale falképei általában az ama időbeli rómaiakénál magasabb művészi értékkel bírnak; mindazáltal főhatásuk a csoportok ünnepélyes összbenyomásában rejlik, kapcsolatban az ornamentek alapjának gazdag aranyozásával.

Ide tartozik még néhány, nevezetesen a vatikánban lévő pergament festmény JÓZSUA életéből vett jelenetekkel, melyek kezelése még az antik művészetre emlékeztet; továbbá a VIRGIL egyik kódexére vonatkozó miniatürképek.

Olaszország, nevezetesen Róma akkortájt már húzamosabb idő óta nem produkált saját művészi tehetségeket s nagyobb mérvű művészi tevékenység csakis Keleten és onnan származólag gyakoroltatott, miért is nem hagyható figyelmen kívül a folyvást tartó művészi hanyatlás okozati ösz-

szefüggése a VIII-ik század elején keletkezett és 100 évig tartó áldatlan képüldözéssel, melyet II. JEZID mohammedán Ktilifa indított meg, keresztény alattvalóit ellatván a képektől, a keresztény egyház nevében 724-ik év körül KONSTANTINOKOLIAI püspök folytatta e mozgalmat. 726-ban isauriai LEÓ által kiadott képüldöző rendelet kegyetlen módon lett foganatosítva, bármily erélyesen protestáltak ellene a konstantinápolyi patriárka és II. GERGELY Rómában. Nem csupán egyházi épületek, hanem magánházak képei is áldozatul estek eme eljárásnak és midőn Olaszországra is ki akarták terjeszteni

A nicäai 7-ik zsinaton, 787-ben, IRÉN császárné alatt a képüldözési határozatot elvetették ugyan, azonban örmény LEÓ (813—820) alatt följúult és utódja, MIHÁLY alatt ismét folytatódott, minek következtében festők, szerzetesek, püspökök tömlöcbe vetettek és kényszermunkára lettek ítélve; mert ornamentek és állati ábrázolásokon kívül, más alakokkal is hódolni mertek a művészetnek. Még a következő császár, THEOPHILUS is hasonló értelemben kegyetlenkedett, mignem THEODORA császárnő és kiskorú fiának uralkodása alatt ez az esztelen képháború véget ért.

Habár Olaszországot nem érinté köz-

PUSZTASZERI EMLÉKCSARNOK.

az irtó rendelet érvényét, dacára hanyatlott állapotának, Olaszország nem engedte magát szent képeitől megfosztatni, inkább lemondott a császár oltalmáról: elvált Byzantól.

Még hevesebben folytatódott a képüldözés LEÓ fia, KONSTANTINUS KOPRONYUS alatt 741-ben; e baromi kedélyű ember egy megalázkodó egyházi gyűlés határozata révén, 34 évig tartó uralkodása alatt, minden kép készítését, vagy rejtve tartását halálbüntetés terhe alatt betiltotta.

vetlenül, azonban művészetének forrása szét lett dűlva és az oda menekülő művészek képessége is meg lett bénítva, miután a mérvadó byzanci műformák elenyésztek. Ez inséges állapot tanuságául szolgál a VIII-ik századból származó és KRISZTUS imádtatását ábrázoló töredék, melyet 1636-ban a régi PÉTER-templomból a S. Maria in Cosmedis-sekrestyéjébe helyeztek át. Ennél semmivel nem különb a S. Nereo ed Achilleo mozaikja III. LEÓ idejéből, KRISZTUS-t a Táborhegyén ábrázolván. Ugyanekkor kelet-

keztek a Triclinium mozaik-
képei, valamint a S. Francesca
Romana-éi.

Eme korszak pergament-festészetéből terjedelmes gyűjtemény maradt ránk, melyek közt nevezetes a pisai dóm régiségeivel őrzött úgynevezett «Exultet» a IX-ik századból. Ez két hosszú pergament tekercsből áll, melyet a papság bizonyos alkalmakkor használt, hogy általuk az egyház történetét szemléltetővé tegye és emlékébe vesse.

Az imák és közbeeső képek úgy voltak egymás mellé illesztve, hogy a tekercs lebonyolításánál az írástudatlan nép egymás után szemlélhette azokat, míg az illető pap a szöveget olvasta.

Az első pergamenttekercs egy imával kezdődik, melyben a megváltás ténye fölötti háláskodás nyer kifejezést. Ezt követik a világ teremtésére és bűnbeesésre vonatkozó képek. Aztán ismét egy ima következik e bekezdéssel: «Boldog éj, melyben KRISZTUS az alvilágból visszatért! Váljék nappallá ez éj!»

E helyütt a követő képen a viaszgyer-

tyákra történik vonatkozás és folytatólag a méhek dicsértetnek a virágokkal kapcsolatban, közben a szemléltető képekkel. És így folytatódik a tekercsek szöveg- és képtartalma, mely utóbbiak minden mű- és formaérzék híjával vannak, azonban kultur- és műtörténeti szempontból rendkívül becsesek.

A Civita Castellana és Nepi közötti S. Elia nevezetű bencés-kolostor templomának kórusában vannak falfestmények, melyek látszólag a X-ik századból származnak; az abszissban látható PÉTER és PÁL apostolok között KRISZTUS, fölötte Isten keze, baljában írástekercs; PÁL mellett ILLÉS. A PÉTER melletti szent aialja már elenyészett.

KRISZTUS alatt van a 4 paradicsomi forrás az áldozati báránnyal. Ez alatt Jeruzsálem a 12 báránnyal. Lejebb ismét KRISZTUS 2 angyal és 4 női szent között. A többi fal képei nagyobbára elenyésztek. A mellékelt irás szerint JOHANNES, STEPHANUS és öcscsük NICOLAUS-nak nevezték magukat, a művészek és római festők voltak. A mű rajza, színei, kivitele rendkívül durva és ügyetlen.

HORVÁT ERDÉSZETI PAVILLON.

(269. lapon.)

A horvátországi kiállítási épületek közül, a melyek mind dicséretet érdemelnek, kétségkívül ez a legszebb.

Tervezője első sorban nemzeti és festői hatást iparkodott elérni, miért is az épület nemzeti jellege miatt majdnem a nyugtalanságig élénk. Az épület két részből áll: az emeletes sisakos toronnyal ellátott csarnokból és a kevésbé szervesen hozzáfűzött földszintes épületből.

Az egész faépület, melyen a lombfűrészdzsü munkák, fafaragványok, az élénk deszkaváz és az egymást keresztező nyeregtetők, mind tetszetős benyomást keltenek.

A pilota-alappal bíró, favázás és deszkázott zsindefedéllel ellátott épületet BOLLÉ HERMAN tervezte és 800 m² területen 50.000 forint költséggel építette.

GAZDÁK TEJEGYESÜLETE.

(271. lapon.)

Emeletes kis helyiség körül futó, nyílt tornácával víg benyomást kelt. Könnyed kis épület, mely toronyszerűleg van kialakítva.

80 m² területet foglal el, pilota-alapon nyugszik; faváza deszkázott és vakolt; zsindefedés borítja. 2000 frt költséggel épült.

M. KIR. DOHÁNYJÖVEDÉK CSARNOKA.

(272. lapon.)

Tervezője, bár az épületet eléggé tagozta, kivitelben kevés gondot fordított rá.

Az emeletes épület előtt a bejárat két oldalán egy-egy nehéz süvegtetővel ellátott otromba torony foglal helyet, mely annak teljes kilátását eltakarja. A középső részhez két kis toronyban végződő földszintes helyiség csatlakozik.

Ha a tervező a bejárat két oldalán levő tornyot az épület két sarkára helyezi, úgy okvetlen nagyobb hatást tudott volna elérni. Pilota-alapon nyugszik; favázás fala ki van falazva és részben deszkázott, zsin-dely- és pépfedéssel van ellátva. A 740 m² terület beépítése 24.000 frtba került. Tervezte ZOBEL LAJOS.

GÉPCSARNOK.

(274. lapon.)

Ez a hatalmas épület 10.000 m² területet foglalt el. Már az épület külsejéről szembe ötlék célja és rendeltetése. Az emeletes épület nagyon is tömör, kevésbé tagozott, négy sarkán és két oldalbejáratán két-két torony emelkedik, a mi némileg változatossá teszi az épületet. Az épület

külalakja egy vasuti indulóháznak felel meg.

Költsége 310.000 ft volt. A beton-alapon nyugvó vasszerkezetű és aszfalt péplemezfedéssel ellátott épületet KORB és GIRGL tervezték, NEUSCHLOSZ K. ÉS FIA cég építette.

FOLYAM- ÉS TENGERHAJÓZÁSI PAVILLON.

(275. lapon.)

Ezen állandó épület nem tartozik a kiállítási épületek közé, mivel a folyam- és tengerhajózási kiállítás számára a nagy jégcsarnokot használták fel. Sem külalakjáról, még kevésbé belső berendezéséről lehet jót mondani.

Helytelenül elrendezett helyiségei kényelmetlenek és valódi céljuknak meg nem felelők. Az épület három részre tagozható: a középső kúpolás csarnokhoz csatlakoz-

nak a két oldalt szimmetrikusan elhelyezett folyosószerű helyiségek, melyek egy-egy kis oldalcsarnokban végződnek. Különösen rossz benyomást kelt az épület partoldali homlokzata, földbe sülyedt oldal-traktusaival. Építette a budapesti korcsolyázóegylet 820² területen FRANCSEK IMRE tervei szerint. A tömör falakból álló épület pala-, bádogg- és betonfedéssel van ellátva.

FRANCIA VENDÉGLŐ.

(276. lapon.)

ULLMANN ÉS KÁRMÁN építészek terveztek; barok stílusban van tartva s nem lehet róla sok jót mondani. Kevésbé tagozott és e tagozások egyformán vannak kiképezve, cifraságokkal elhalmozva.

Az épület előtt emelkedett terrasznál végig.

Pilota-alapon nyugszik; faváza vakolt; pépfedés borítja; építése 30.000 forintba került.

UNIÓ VAS- ÉS LEMEZGYÁR CSARNOKA.

(277. lapon.)

Egyszerű kis épület, mely 100 m² területtel bír és melynek költsége 5000 frt volt. Alapja téglázott, falai favázások és tetőit szép fedés borítja.

FIUMEI KÖOLAJFINOMÍTÓ TÁRSASÁG CSARNOKA.

(279. lapon.)

Tervezője több gondot fordíthatott volna reá. Kúpolás tornya, mely középen emelkedik, az épülethez képest aránytalan. 200 m² területen 10.000 frt költséggel épült. Cölöp-alappal bír, faváza deszkázott, tetője kátrány-pépfedéssel borított.

DEBRECENI CSÁRDA.

(280. lapon.)

Jobbmódú parasztház mintájára épült és a kiállítási faluban foglalt helyet. toros tetőjét nádfedés borítja. Pilota-alapon nyugszik, faváza kifalazott. Tervezte BERGER JENŐ, költsége 13.000 frt. Az épület igen egyszerű, jellegzetes sá-

PUSZTASZERI EMLÉKCSARNOK.

(281. lapon.)

Csinos kis mauzoleumszerű épület, mely antik modorban van tartva. Tömörsége, mely azonban nem nehézkes, komoly és méltóságos színezetet kölcsönöz az egésznek. A kis épület, mely 80 m² területet foglal el, pilota-alappal bír, faváza vakolt és cementlapokkal fedett. Tervezte BÁLINT ZOLTÁN. Építési költsége 5000 frt.

VEGYESEK.

ARTÉZI FÜRDŐ. A fővárosi tanács megbízása folytán CZIGLER GYÖZÖ, építész elkészítette a városligeti artézi fürdő átalakítási tervezetet. A nevezett építész 3 alternatív tervet készített. Az első terv szerint az Andrásy-út tengelyében egy nagyszabású fürdőtelep létesülne szállodával, vendéglővel, igazgatósági épülettel és uszodával, a legmagasabb igényeknek megfelelő berendezéssel. — Ilyen formán építve a költségek 1.740.971 frtra rúgnának; ha a nem okvetlen szükséges épületek elhagyatnak és egyszerűbben épül,

400.000 frt megtakarítható. Míg az új fürdő létesül, a régi fürdőt használni lehet. A másik két terv szerint az új fürdőtelep a régi helyén létesülne és uszodával együtt 821.180 frt 35 krba, uszoda nélkül, de a kiállítási csarnok részleges felhasználásával 606.296 frtba kerülne. Az építkezés folyama alatt a mostani fürdő egy részét azért használni lehetne.

KÓRHÁZ ÉPÍTÉS Nyiregyházán. Szabolcs vármegye közönsége által Nyiregyházán 200.000 frt költséggel létesítendő közkör-

ház részletes terveit IFJ. BOBULA JÁNOS budapesti építész készítette és betervezte a vármegyéhez. Az építésre a jövő év elején írják ki az árlejtést.

PÓSTA ÉS TÁVIRDA gazdasági épület. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter a ferencvárosi teherpályaudvar közelében 200.000 frt költséggel új posta és távirda gazdasági hivatal építését vette tervekbe s

megkereste a fővárost, hogy a szükséges 10000 négyszögölnyi területet kedvezményes áron bocsássa a kincstár rendelkezésére.

LÓKÓRHÁZ és sebészeti tanterem építés. A földművelésügyi m. kir. miniszter a Rottenbiller-utcai állatorvosi akadémiát fejleszteni óhajtván, annak telkén legközelebb új lakóházat és sebészeti tantermet épített 35897 frt 56 kr. költséggel.

PÁLYÁZATOK.

ÚJ MENHELY ÉPÍTÉS. A tanács elhatározta, hogy a hajléktalanok részére a III-ik kerületben menhelyet építtet s utasította a mérnökséget a szükséges tervek és költségirányzat elkészítésére.

VÁZLATTERVEK egy banképületre Prágában. A Prágában székelő «Zsivnosztenka banka pro Csechi a Moravu» igazgatótanácsa egy önálló banképület vázlattevének elkészítésére pályázatot hirdet. A tervekhez költségvetés is csatolandó. Benyújtási határidő 1897. január 31. Pályadíjak: 1000, 500, 400, 300 és 200 frt. A helyzetrajz és építési program a nevezett bank igazgatótanácsától Prágában szerezhető be.

PÁLYÁZAT DÍSZOKLEVÉL TERVEZÉSÉRE. «Az Építési és Műszaki Rajzoló Országos Egyesülete» alapító-, pártoló- és rendes tagjainak átadandó díszoklevél tervezésére következő feltételek mellett pályázatot hirdet: 1. A tervezendő oklevél alakja lehetőleg (?) a következő méretekkel bírjon: hossza 40 cm., magassága 30 cm. legyen. Az említett méretek csupán magára a tervezetre (a rajzra) vonatkoznak. A szöveg részére a lapnak $\frac{1}{3}$ része tartandó fenn. Az oklevél alakja fekvő, vagy álló téglány lehet. 2. A pályaművek bármely stílusban készíthetők; a kivétel módja tollrajz legyen. Noha a pályaművek kidolgozása csak vázlatyszerűleg kívántatik, de súly fektetendő a tervezet világosságára. 3. A pályadíj 200 korona, mely csak is abszolút becsű műnek adatik ki; a föltételeknek meg nem felelő művek a bírálat után visszavehetők. 4. A díjnyertes mű tervezője tartozik művét másfél hónap leforgása alatt teljesen kidolgozottan, sokszorosításra alkalmasan benyújtani.

A pályadíj csak ennek megtörténte után adatik ki. A díjazott és elfogadott pályamű az egyesület tulajdonában marad, a mely vele feltétlenül rendelkezhetik. 6. A lepecsételt és jeligés levélkével ellátott pályaművek 1897. február hava 15-én esti 6 óráig az egyesület titkári hivatalába (Kerepesi-út 75., I. em.) küldendők be. 7. Elkésett pályaművek figyelembe nem vehetők. 8. A pályázaton csakis egyesületi tag vehet részt. Az oklevél szövegére, valamint címerre nézve esetleges bővebb felvilágosítás az egyesület titkári hivatalában naponként d. u. 4—7-ig nyerhető. A bíráló-bizottság tagjai a következők: MAJOROSSY GÉZA, POLLÁK MANÓ, DUDÁS, GÁBORI, GALGÓCZY, MELCZER és TUTKOVITS alapító és rendes tagok.

MINTA LAKHÁZ. Bizonyos new-york-i társaság a lakás viszonyok javítására nézve elhatározta megfelelő tervek elkészítésére pályázatot kiírni egy célszerű, egészséges és minden kívánalomnak megfelelő minta lakóházra. A pályázat feltételei a következők: 1. A terveknek az építkezési feltételekhez kell ragaszkodniok. 2. Épületek, melyek utcai homlokzattal bírnak, az alapterületnek 70%-át bírhatják, a többi a levegő és világosság számára hagyandó. 3. Lakhelyül legalább 55%-a veendő a területnek, azonban sarokházaknál több is felhasználható. 4. Falak, választók, folyosók, lépcsők stb. számára a terület 15%-a különíthető el. 5. Minden oldalról zárt udvar, legalább 90m² felülettel bírjon, ha lehetséges mind a négy oldala egyenlő hosszal bírjon, hanem a szélesség semmi esetre se legyen a hossz $\frac{1}{4}$ -énél kisebb. 6. Világító udvarok nem használandók. 7. Minden helyiség a szabadba nyíló ablakokkal látandó el. 8. Minden helyiség természetes módon

átellenes nyílásokkal, szellőztethető legyen. 9. Lépcsők és folyosók a szabadba nyíló ablakokkal világítandók. 10. Tűz ellen való biztosításul, a házak az alaptól a tetőig vonuló fallal különítendőek el. 11. Ugyancsak tűz ellen való biztosításul minden ház egy a téglafalazattal ellátott külön bejáratú lépcsőházzal bírjon. 12. Minden ház felhúzóval bírjon, mely az összes lakásokból könnyen hozzáférhető legyen. 13. Minden lakás a szabadba nyíló klozettel látandó el. 14. A szobák könnyen hozzáférhetőek legyenek. 15. A szobák különös rendeltetéshez ne legyenek kötve. 16. Minden nagyobb szoba legalább $15m^5$, minden hálószoba legalább $7m^5$ területtel bírjon, de a szobák összesen $40m^5$ -nél nagyobb területet ne vegyenek igénybe. 17. A házak hat emelet magasra tervezendők. A lakások 60%-a két és négy, 40%-a pedig három szobát bírjon. *)

KLADNÓ VÁROS tanácsa nyilvános pályázatot hirdet egy új község ház tervezésére, mely a jelenlegi község ház és a szomszédos e célra megvett ház telkén volna létesítendő, még pedig a homlokzati és egy udvari szárnyépület lehető megtartása mellett, a melyben jelenleg a kerületi törvényszék helyiségei vannak. A tervekre két díj van kiírva és pedig egy 1000 koronás első és egy 600 koronás második díj. A díjazásra nézve a bíráló-

*)E feltételek határozottan jók, különösen azok a követelmények, hogy az alapterületnek csak 70%-át szabad beépíteni. Nálunk Budapesten az építési szabályrendelet szerint a terület 80%-át szabad beépíteni. Ez nagyobb házaknál, különösen melyekben kisebb lakások vannak, kevésbé magyarázható meg az ellenszenv a világító udvarok iránt, különösen ha azokra sem szobák, sem konyhák, vagy egyéb dolgozó helyiségek, hanem csak klozettek és fürdő szobák nyílnak, tehát oly helyiségek, melyek csak rövid időszakonként vétetnek igénybe. Hogy minden ház tűzmentes lépcsőházzal bírjon, gyakorlati szempontból természetesen tűnik, hanem előnyös volna az a követelés, hogy a lépcsőházak közvetlen a főudvartól nyerjék a világítást. A mi a szobák nagyságát illeti, nekünk, kik a 7 és $15m^2$ -es szobáknál nagyobbakhoz vagyunk szokva, ez a nagyság különösnek tűnik fel és nem is tudnánk az ily kis «lyukakkal» mit kezdeni. A mi azonban nekünk határozottan elvetendőnek tűnik, az a hat emelet, mely ezeknél a «minta-házaknál» terveztetik. Budapesten a négyemeletes házak a rendes magasságok és ez helyes is. A pályázatnak különösen a jövedelmezőség szempontjából szóló pontja helyes; hanem kevésbé helyes a kiírás, egészségi viszonyaira nézve.

bizottság határoz, mely a városi tanács és az építészeti hivatal kiküldöttéből, valamint meghítt szakemberekből fog állani. Díjazott tervek kizárólag Kladnó város tulajdonát képezik, mely kiköti magának az oly tervek megvételét is, melyek a fenti feltételek kivételénél figyelembe veendőek. Tervek, melyek az épület megközelítő költségét kell, hogy tartalmazzák, legkésőbb 1896. december 30. esti 6 óráig Kladnó város tanácsához nyújtandók be. A jelenlegi község ház helyszínrajza és a pályázati feltételek kívánatra elküldetnek.

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET 1896. ÉVI ÉPÍTÉSZETI NAGY PÁLYÁZATA. Fővárosban, vagy nagyobb fürdőhelyen tervezendő egy egyesületi mulatóhely. Az egyesületnek rendelkezésére áll körülbelül 5 hold nagyságú, közel négyzetes alakú telek, melynek $\frac{2}{3}$ része teljesen sík, hátsó egyoldali $\frac{1}{3}$ részének pedig csekély, körülbelül 10% lejtője (emelkedése) van. Elkészítendő a telek kellő parkozásának terve séta-utakkal, üdülő helyekkel, pergolákkal, zenepavillonnal, mesterséges tóval, mely nyáron csónakázó, télen korcsolyázó helyül szolgálhasson, kaszkádokkal, étkező s mulató pavillonokkal. Létesítendő ezenkívül 2 lawn-tenisz és 1 croquet-pálya, 1 tekepálya, 1 útvesztőkert-, 1 kis céllövő-pavillon (Flóbert-fegyver részére). Gondoskodni kell csolnak-, esetleg hattyú-házról s korcsolya felkötőhelyről. A telek emelkedettebb részére tervezendő egy «teremépítmény» hangversenyek, esetleg táncmulatságok részére körülbelül 500 emberre, a kellő mellék-helyiségek csatolásával (buffet, ruhatárak). A teremben legyen egy kisebb színpad s az épülethez csatlakozzék egy pálmaház. A bejárás közelében legyen a gondozószolga és kertész lakása. Készítendő: helyszínrajz 1:000 mértékben; legalább a terem-épület alaprajza 1:200, homlokzata s metszete 1:100 mértékben. Stílus és egyéb rajzok készítése a tervezőre bízatik. A tervek jeligével és jeligés levéllel ellátva 1897. évi januárius 3-án esti 6 óráig az egyesület titkárságához nyújtandók be. Pályadíj: egyesületi aranyérem s a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. é. március 24-én 15368. sz. a. kelt leiratával engedélyezett 600 frt utazási ösztöndíj. Csak az egyesület tagjai pályázhatnak. A bíráló-bizottság tagjai: BAUM-

HORN LIPÓT, CZIEGLER GYÖZŐ, FITTLER KAMIL, HAUSZMANN ALAJOS, SCHULEK FRIGYES és az orsz. képzőművészeti tanács 2 tagja.

ISKOLA ÉPÜLET tervezésére és költségvetésére, mely fiú- és leány, nép- és polgári iskola legyen Hainspachba (Csehország) nyilvános pályázat iratott ki. Az elfogadott és költségvetéssel ellátott terv 800 koronával díjaztatik. Közelebbi értesítést az ottani polgármesteri hivatal ad, hova 1897. január 1-éig a tervek benyújtandók.

HIRDETÉSI LAP TERVEZÉSÉRE nemzetközi pályázat. A müncheni II. erő- és munkagép kiállítás igazgatósága a müncheni 1898. kiállítás számára hirdetmények tervezésére pályázatot tesz közzé, a melyen minden nemzet művészei részt vehetnek. Három díj van, 600, 400 és 200 márka, azonkívül 3 terv még 100 márkánként lesz megveendő. Határidő 1897. április 1-én déli 12 órakor. A pályázati feltételek az igazgatóság irodájában (Färbergraben 1¹/₂, III. em.) kapható.

A LEIPZIGI ÚJ VÁROSHÁZ tervezésére nyilvános pályázat van kiírva német birodalmi építészek számára. A legjobban megoldott tervek számára az első 12000, a második 8000, a harmadik 5000, a negyedik 3000 és az ötödikre 2000 márka jutalom van kiírva. A pályázati tervek 1897. május 1-én esti 6 óráig nyújthatók be.

A NORVÉG KIR. MINISZTERIUMNAK felhívása pályázatok benyújtására a krisztiániai vasút-állomások elrendezésére nézve. Norvég és külföldi mérnökök fölhivatnak a Krisztiániába végződő vasút-állomások rendezésének tervei kidolgozására. A legjobb tervnek számára négy díj van kiírva és pedig 10.000, 4000, 2000 és 1000 korona. A pályázati feltételek a közlekedési miniszterium vasuti irodájában, (Viktoria-Terassze 6. Krisztiánia) 10—2-ig adatnak ki, a hol egyszersmind térképek, tervek stb. 50 korona lefizetése mellett az építési feltétel 9. §-a értelmében kaphatók. Határidő 1897. március 31. délután 2 óra.

BOCHUMI BÁNYÁSZ-ISKOLA ÉPÍTÉSRE pályázat van kiírva. Első díj 5000 márka, a második díj 3000 márka, a harmadik díj 2000 márka. Követelmények, építési leírás és helyszínrajz a wesztfaliai bányászati pénztárnál Bochum 1 márkáért kaphatók. Benyújtási határidő 1897. január 15. este 6 óra.

CSENDŐRLAKTANYA TERVEZÉSE Esztergomban. Az esztergomi kereskedelmi és iparbank igazgatósága, egy ujonnan építendő csendőrlaktanya megépítéséhez szükséges tervezetre, (alapszat, homlokzat és keresztmetszet) — részletes költségvetéssel együtt — pályázatot hirdet. A tervek 1897. január 20-ig nyújthatók be, a később érkezetek figyelembe nem vétetnek. A pályázatok közül, melyet az építkezési bizottság legelőnyösebbnek fog elfogadni, 400 frt, a másodsorban elfogadott 200 frt tiszteletdíjjal fog honoráltatni. Az építkezésre vonatkozó bővebb felvilágosításokat a vezérigazgató ad az intézet helyiségében s a hivatalos órákban.

A MŰ ÉS KÖZÉPÍTÉSI SZAKOSZTÁLY 1896/7. ÉVI YBL-PÁLYÁZATA. Tervezendő a székesfőváros főforgalmi utainak valamely keresztező pontján felállítandó nyilvános időjelző oszlop, melynek főrészei a következők: 1. Egy több oldalról, nagy távolságra látható óra, melynek 2, 3 vagy 4 oldali címlapjának középpontja a talaj fölött 5-00 m. magasságban és az éjjel kivilágítható óralap átmérője 1-60 m. legyen. 2. Az oszlopra 3—4 elektromos ívlámpás legyen felerősíthető, úgy azonban, hogy ezek helyzete sem nappal, sem éjjel zavarólag ne hasson az óralap messzeláthatóságára. 3. Az oszlop alsó részén egyéb időjárás mutató műszereknek (légsúlymérő, hévmérő, nedvmérő stb.) legyen helye. Az oszlop anyaga és stílusa a tervezőre bízatik. Kivántatik annyi rajz 1-20 mértékben, hogy abból az egész megoldás kellőképp világos legyen. A pályázaton résztvehet az építész-egyesület minden tagja. Pályadíj az «Ybl-érem.» A tervek jeligével és jeligés levéllel ellátva az építész-egyesület titkárságához, legkésőbb 1897. évi januárius hó 25-én esti 6 óráig, nyújthatók be.

MAGYAR ÁLLAM VASUTAK: A vonatok érkezése Budapest k. p. udvarra. Érvényes 1896. évi május 1-től. Délelőtt: 101. vonat 1 ó. 35 p. k. e. v. London-, Páris-, Bécsből. (Kedden és pénteken közlekedik.) 901. v. 2 ó. 02 p. k. e. v. Konstantinápolyból. (Szerdán és szombaton közlekedik.) 643. v. 5 ó. 00 p. t. sz. sz. Aradról. 321. v. 5 ó. 20 p. v. v. Ruttkáról. 1707. v. 5 ó. 45 p. sz. v. M.-Szigetből. 605. v. 6 ó. 10 p. sz. v. Brassó-, Aradból. 47. v. 6 ó. 15 p. t. sz. sz. Bicskéről. 405. v. 6 ó. 35 p. sz. v. Lemberg-, Miskolcból. 7. v. 6 ó. 40 p. sz. v. Bécs-, Sopronból. 507. v. 7 ó. 00 p. Brassó-, Kolozsvárról. 911. v. 7 ó. 05 p. v. v. Belgrád-, Bródból. 309. v. 7 ó. 25 p. sz. v. Hatvanból. 1303. v. 7 ó. 30 p. sz. v. Grác-, Győrből. 501. v. 7 ó. 40 p. gy. v. Bukarest-, Brassóból. 1903. v. 7 ó. 55 p. sz. v. Bród-, Pécsről. 1509. v. 8 ó. 00 p. gy. v. Poprád-Felkáról. (Szeptember 15-ig közlekedik.) 1003. v. 8 ó. 20 p. sz. v. Fiume-Zágrábból. 1505. v. 8 ó. 25 p. sz. v. Kassa—P.-Felkából. 318. v. 8 ó. 50 p. sz. v. Hatvanból. 509. v. 9 ó. 15 p. sz. v. Szolnokról. 11. v. 9 ó. 20 p. sz. v. Győrből. 907. v. 10 ó. 15 p. sz. v. Szabadkáról. 307. v. 10 ó. 35 p. sz. v. Ruttká—Fülekről. 21. v. 10 ó. 40 p. sz. v. Trieszt—Fiuméről. 1007. v. 11 ó. 45 p. sz. v. Uj-Dombováról. 511. v. 12 ó. 22 p. sz. v. Nagyvárad—Aradról. — Délután: 311. v. 12 ó. 25 p. sz. v. Hatvanból. 301. v. 12 ó. 00 p. gy. v. Berlin-, Ruttkáról, 903. v. 1 ó. 05 p. gy. v. Konstantinápolyból. 601. v. 1 ó. 10 p. gy. v. Bukarest-, Aradról. 3. v. 1 ó. 25 p. gy. v. Páris-, London-, Bécsből. 403. v. 1 ó. 30 p. gy. v. Lemberg-, Kassáról. 1001. v. 1 ó. 45 p. gy. v. Fiume-, Bécsből. 503. v. 1 ó. 50 p. gy. v. Brassó-, Kolozsvár. 1301. v. 2 ó. 10 p. gy. v. Grác-, Győrből. 23. v. 4 ó. 50 p. sz. v. Bicskéről. 313. v. 5 ó. 55 p. sz. v. Hatvanból. 503. v. 6 ó. 20 p. sz. v. Brassó-, Kolozsvárról. 25. v. 6 ó. 40 p. v. v. Győrből. 5. v. 7 ó. 15 p. gy. v. Bécs-, Grácból. 603. v. 7 ó. 20 p. sz. v. Brassó-, Aradról. 905. v. 7 ó. 35 p. sz. v. Belgrád-, Eszékéről. 305. v. 7 ó. 45 p. sz. v. Berlin-, Ruttkáról. 1005. v. 8 ó. 00 p. sz. v. Pécs-, Uj-Dombováról. 1705. v. 8 ó. 10 p. sz. v. Stanislau-, M.-Szigetről. 1009. v. 8 ó. 25 p. lux. v. Róma-, Fiume-, Zágrábból. (Kedden és pénteken közlekedik.) 407. v. 8 ó. 40 p. sz. v. Munkács-, M.-Szigetről. 5. v. 8 ó. 45 p. sz. v. Fiume-, Bicskéből. 1507. v. 9 ó. 05 p. sz. v. Kassa-, Poprád-Felkáról. 9. v. 9 ó. 20 p. sz. v. Bécs-, Grácból. 401. v. 9 ó. 55 p. gy. v. Lemberg-, Kassáról. 19. v. 10 ó. 00 p. sz. v. N.-Kanizsa-, Bicskéről. (Bicskéről csak ünn. és vasn. közlekedik.) 303. v. 10 ó. 15 p. gy. v. Berlin-, Ruttkáról. 1021. v. 10 ó. 25 p. v. v. Ercsiről. 317. v. 11 ó. 00 p. sz. v. Hatvanból. Ünn. és vasn. aug. 31-ig közlekedik.) 17. v. 11 ó. 45 p. sz. v. Bicskéről. — A vonatok érkezése Buda-gyártelep kitérőbe. 4001. v. 7 ó. 30 p. sz. v. Esztergomról. 4001. v. 4 ó. 41 p. v. v. Esztergomról. 4003. v. 9 ó. 22 p. sz. v. Esztergomról.

A vonatok érkezése Budapest ny. p. udvarra. Érvényes 1896. évi május 1-től. Délelőtt: 101. v. 1 ó. 15 p. k. e. v. London-, Páris-, Bécsből. (Közlekedik minden szombaton.) 701. v. 2 ó. 10 p. k. e. v. Konstantinápolyból. (Közlekedik minden kedden.) 161. v. 4 ó. 40 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 705. v. 5 ó. 30 p. ost. e. v. Konstantinápolyból. (Közlekedik minden vasárnap.) 163. v. 5 ó. 40 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 151. v. 6 ó. 5 p. sz. v. Vácról. 1405. v. 6 ó. 20 p. sz. v. Zsolnáról. 165. v. 6 ó. 35 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 709. v. 6 ó. 45 p. sz. v. Verciorováról. 217. v. 7 ó. 05 p. tv. sz. sz. Zsolnáról. 167. v. 7 ó. 35 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 117. v. 7 ó. 45 p. sz. v. Bécsből. 6101. v. 7 ó. 55 p. sz. v. Szolnok-, Ceglédéről. 139. v. 8 ó. 10 p. sz. v. Nagy-Marosról. 7011. v. 8 ó. 20 p. v. v. Lajos-Mizseről. 713. v. 8 ó. 30 p. sz. v. Szegedről. 169. v. 8 ó. 50 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 127. v. 9 ó. 00 p. sz. v. Párkány-Nánáról. 715. v. 10 ó. 25 p. sz. v. Szegedről. 171. v. 10 ó. 40 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 143. v. 10 ó. 55 p. sz. v. Érsekujvárról. — Délután. 141. v. 12 ó. 30 p. sz. v. Nagy-Marosról. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) 173. v. 12 ó. 55 p. sz. v. Palota-Ujpestről. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) 703. v. 1 ó. 25 p. gy. v. Bukarestről. 175. v. 1 ó. 40 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 103. v. 1 ó. 50 p. gy. v. Bécsből. 177. v. 2 ó. 55 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 135. v. 3 ó. 30 p. sz. v. Nagy-Marosról. 6103. v. 3 ó. 40 p. sz. v. Szolnok-, Ceglédéről. 187. v. 4 ó. 45 p. sz. v. Palota-Ujpestről. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) 145. v. 5 ó. 30 p. sz. v. Nagy-Marosról. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) 179. v. 5 ó. 45 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 115. v. 5 ó. 55 p. sz. v. Bécsből. 711. v. sz. v. 6 ó. 50 p. sz. v. Temesvárról. 181. v. 7 ó. 00 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 6013. v. 7 ó. 10 p. v. v. Lajos-Mizseről. 707. v. 7 ó. 40 p. gy. v. Orsova-Temesvárról. 189. v. 7 ó. 50 p. sz. v. Palota-Ujpestről. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) 125. v. 8 ó. 05 p. sz. v. Nagy-Marosról. 105. v. 8 ó. 45 p. gy. v. Bécsből. 183. v. 8 ó. 55 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 6105. v. 9 ó. 05 p. sz. v. Szolnok-, Ceglédéről. 1401. v. 9 ó. 15 p. gy. v. Zsolnáról. 109. v. 9 ó. 45 p. ost. e. v. Bécsből. (Közlekedik minden szerdán.) 185. v. 10 ó. 15 p. sz. v. Palota-Ujpestről. 149. v. 10 ó. 25 p. sz. v. Vácról. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) 137. v. 10 ó. 35 p. sz. v. Nagy-Marosról. 107. v. 10 ó. 50 p. lux. v. Bécsből. 123. v. 11 ó. 20 p. sz. v. Érsekujvárról. 147. v. 11 ó. 50 p. sz. v. Nagy-Marosról. (Közlekedik ünnep- és vasárnapon.) Érvényes 1896. évi május hó 1-től. A vonatok indulása Budapest k. p. udvarról. Délelőtt: 24. vonat 12 ó. 30 p. v. v. Győrbe. 902. v. 1 ó. 45 p. k. e. v. Konstantinápolyba. (Közlekedik kedden és pénteken.) 102. v. 2 ó. 15 p. k. e. v. Bécs-, Páris-, Londonba. (Közlekedik szerdán és szombaton.) 10. v. 6 ó. 35 p. sz. v. Bécs-, Grácba. 304. v. 7 ó. 00 p. gy. v. Ruttká-, Berlinbe. 20. v. 7 ó. 00 p. sz. v. Bicskére

